

УДК 81'22

СПОСОБИ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ЛЮБОВ В АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Сінна Л. Ю.

Академія внутрішніх військ МВС України, м. Харків

У статті розглядаються особливості репрезентації одиниць на позначення концепту «Любов», виявляються маркери концепту в англійській та українській мовах та їх особливості вживання. Аналізуються мовні засоби, що виконують функцію текстових індикаторів концепту «Любов». Виявляються способи відтворення концептуальних уявлень про любов у художніх текстах англійської та української мов, встановлюються асоціативні та логічні зв'язки синонімічного ряду концепту. Надаються приклади вживання мовних одиниць на позначення концепту «Любов» в англійській та українській мовах.

Ключові слова: концепт, мовна свідомість, індикатор, підтекстова інформація, імплікація, експлікація.

Постановка проблеми. На тлі поширення когнітивних досліджень, з одного боку, та досліджень проблем міжкультурної комунікації, з іншого, стають помітними невивчені феномени, знання про які необхідні не тільки як самодостатня цінність, а і як чинник, що сприяє розробленню інших питань лінгвістики та перекладу. Саме до таких феноменів належить і концепт «Любов». Дослідження питання про особливості його реалізації в художніх текстах сприяє поглибленню наших знань про вербалізацію національного когнітивного досвіду засобами мови, усвідомленню відмінностей між картинами світу двох мов. Актуальність теми, обраної для аналізу, пояснюється її спрямованістю на виявлення когнітивно-прагматичних аспектів мовної діяльності, відповідністю сучасним напрямам і підходам до аналізу мови.

Комплекс питань, пов'язаних із згаданою проблемою, розглядається в роботах багатьох науковців, зокрема Н. Д. Арутюнової, В. В. Колесова, О. О. Селиванової, О. С. Снітко, О. В. Тарасової, В. М. Телії, І. Є. Фролової, А. П. Чудінова, І. С. Шевченко, а також зарубіжних учених Джорджа Лакоффа, Марка Джонсона та інших. Проте проблему не можна вважати вичерпно дослідженою, оскільки питання про варіювання національної мовної картини світу в художніх текстах різних авторів ще не отримало вичерпного висвітлення. Недостатньо схарактеризовані й національно-специфічні уявлення про окремі феномени дійсності та способи їх мовного вираження.

Завдання роботи – виявити особливості мовної реалізації концепту «Любов» та способи їх відтворення у художніх текстах української та англійської мов.

Дослідження засвідчило, що вербалізація концепту «Любов» у сприйнятті українського та англійського етносів дещо розрізняється.

В українській мові для позначення концепту «Любов» функціонує приблизно 34 слова, серед яких 16 іменників (*кохання, любов, пристрасть, симпатія, прихильність, уподобання, жага, інтерес, захоплення*), 12 прикметників (*коханий, улюблений, милий, дорогий, любий, сердечний*) та 6 дієслів (*кохати, любити, обожнювати, симпатизувати, боготворити*). Слід зауважити, що поняття «любов» для українців має два значення: *любов як стосунки* та *любов як почуття* [1, с. 676], причому, у

першому значенні використовуються такі іменники, як «любощі», «роман», «амури», а у другому – «пристрасть», «захоплення», «відданість» тощо: 1. *І навіщо мені ці всі твої **любощі**? Краще працюю* [4]. 2. *Її **відданість** йому була безмежною, всеохоплюючою, безкінечною* [3].

Аналіз синонімічних рядів свідчить про те, що українці розмежовують поняття «Любов» за преференцією чуттєвої чи духовної її сутності, а також за матеріальністю чи ідеальністю об'єкта, на який спрямоване почуття. В українській мовній свідомості розмежовується світле і добре почуття до родичів, близьких, сім'ї, країни тощо, яке позначається словами *любов, любити*, а також до особи протилежної статі, яке позначається двома словами *любити* і *кохати*. При цьому слова *кохати, кохання* у своєму значенні репрезентують інформацію про чистоту, щирість, благородність почуття: 1. *Мати виростила, **викохала** свою дочку і від щирого серця бажала їй щастя*; 2. *В своїх очах вона несе **кохання*** [3].

Для позначення поняття «Любов» в англійській мові функціонує приблизно 37 слів, серед яких 19 іменників (*love, affection, fondness, amour, love affair, favourism, endearment* та інші), 12 прикметників (*beloved, darling, favorite, amatory, erotic, loving, affectionate, fond, loved*) та 6 дієслів (*love, adore, like, cherish, revere*) [7].

Концепт *love* поширюється на велику кількість предметів та сутностей навколишнього світу і дуже широко вживається в різних ситуаціях художнього тексту: 1. *She fell in love with Michael at first sight.* – *Вона закохалася в нього з першого погляду.* 2. *I love it, I'm absolutely sick with love for it.* – *Я люблю це, я абсолютно хвора цим.* 3. *My darling, I have dreamt so often of this country! I love this place, it is soul of the world.* – *Моя люба, я так довго мріяв про цю країну! Я обожнюю це місце, це душа всього світу* [6].

В англійській мові додатком до дієслова *to love* можуть виступати назви осіб: *Just a mother full of love for her children* – Лише мати щиро любить своїх дітей; предметів: *I love the jacket* – Я обожнюю цю куртку; абстрактних сутностей: *I love the consistency of the theory* – Мені подобається послідовність цієї теорії; дій, звичок, занять: *I love tennis* – Я обожнюю теніс; станів речей, буття: *Yeah, I love life too much to die* – Я дуже люблю життя щоб померти.

Одне із значень концепту «Любов» в англійській мові є «нуль у грі в теніс». Це значення не відоме українцям і не викликає ніяких асоціативних зв'язків. Отже, діапазон уявлень, які відповідають концепту «Любов» в англійській мовній свідомості більш обширний, ніж в українській.

Значення іменника *love* є настільки нечітким, що для відображення нюансів воно модифікується прикметниками, що класифікують почуття відповідно до об'єкта кохання (*self-love*), суб'єкта (*parental love, fraternal love, sisterly love*), автора концепції кохання (*Platonic love*), твору, який подає цю концепцію (*Bible love*), кількісних (*universal, impartial love*), якісних (*equal love, mutual, proportional love*) та сутнісних характеристик (*romantic, physical, spiritual love*).

Кожне з наведених словосполучень, а також велика кількість інших (*eternal love, true love, patriotism, fetishism, the love of art, the love of money, fellow-feeling, fancy, rapture* тощо) містять культурні конотації і визначають специфіку концепту «Кохання» в його сприйнятті англійською мовною спільнотою.

Необхідно зазначити, що концептуальна інформація як в тексті англійського, так і українського художнього твору може виражатися двома способами: експліцитно – за допомогою мовних одиниць, які вербалізують концепт, тобто як змістовно-фактуальна інформація, і імпліцитно – за допомогою лінгвістичного контексту та вторинних значень інших слів, якимось чином пов'язаних з аналізованою концептуальною інформацією.

Проаналізуємо на прикладах експліцитне відтворення концептуальних уявлень про любов в українських художніх текстах: 1. Я завжди лягала в ліжку з лялькою; людина повинна щось **любити**, тож за браком когось кращого я ніжно **любила** цю стару побляклу ляльку, схожу на маленьке опудало. Тепер мені здається безглуздою та **шира любов**, яку я почувала до цієї маленької іграшки, вважаючи її майже за живу, наділену почуттями істоту. Я не могла заснути, поки не загортала її в свою нічну сорочку, і тільки коли вона лежала поруч у теплі й безпеці, я почувалася щасливою, гадаючи, що й вона щаслива. 2. Що то є **любов**? Багато про неї і пишуть у книжках, і розказують, та бачиться мені, що усе щось не так. Потурати хлопцям, молодим парубкам, що вони розказують і про яку вони **любов** кажуть! Оттак, аби б тільки. 3. Вона **обожнювала** його голос, його руки, його усмішку. Він був для неї і світом і темрявою [4].

В усіх прикладах використовуються ядерні одиниці семантичного поля «Любов», підкреслюється глибинність, чистота почуття.

Розглянемо приклади експліцитного вираження почуття любов в англійських художніх текстах: 1. *Now I have been married for ten years. I know what is like to love and be loved. No woman has ever been closer to her husband than I am to Edward. I am husband's life, and he is mine. We are always together.* – *Уже десять років я одружена. Я знаю, що означає повністю жити для людини, яку кохаєш більше за все у світі. Я вважаю себе найщасливішою жінкою, і моє щастя не можна описати словами. Я щаслива, тому що ми з чоловіком живемо разом.* 2. *His fellow-feeling to me was something terrible, because I really love him.* – *Його дружнє ставлення вбивало мене, тому що я його кохала.* 3. *She went into raptures at the news of her success.* – *Вона була у захваті після того, як дізналась що їй це вдалося* [6].

У всіх прикладах для опису почуття використовуються слова синонімічного ряду поняття «любов», але його репрезентація дещо відрізняється від українських текстів раціональним та прагматичним підходом англійців до всього, навіть до вираження такого почуття.

Для відтворення у тексті концептуальної інформації імпліцитно використовуються слова-індикатори, які указують на поняття, не називаючи його. Саме вибір лексичних маркерів та їх аналіз у текстах може дати інформацію про ставлення соціуму до цього поняття.

Проаналізуємо непрямий спосіб подачі інформації про любов в українських текстах: 1. *Часто мені приходить на думку: чого б то чоловікові так дуже **пристращатись** на сім світі до чого-небудь, не то щоб до якої речі, а то хоч би і до **наймиліших** людей: жінки, діточок, щирих приятелів і других?* [3]. 2. *Вибирай сама, хто **тобі по серцю**, і скажи мені.* 3. *Мої **очі помічали чари** цієї місцевості. Я **відчувала святість її відлюддя**. Все це було для мене тим, що й для них – **чистими й***

присмними джерелами радості. 4. Не один парнюга з ума сходяв від чорних брів якої-небудь Наталки! Не один живчик скручувався від поведи очей Мелашки! Не один батьків син і худобу б свою усю віддав, і у батраки пішов би, аби б його любила Тетяна [4].

Необхідно зауважити, що для опису українцями почуття любові непрямим способом окрім протиставлень та епітетів, які вживаються для вербалізації концепту, дуже часто використовується детальний опис людини, особливо її очі та обличчя в цілому. Це засвідчує, що для українського народу важливіше чуттєвість, душевний, емоційний стан під час вираження почуттів.

Розглянемо, як непрямим способом в англійських художніх текстах відтворюється концепт «Любов»: 1. I could not stop looking at him, rather like a thirsty man who knows the water is poisoned but cannot resist drinking. I had never intended to love him. I had tried hard to destroy all feelings of love for him, but now that I saw him again, I could not stop myself looking at him. – Мої очі не слухались мене, вони постійно зупинялися на ньому. Дивитися на нього було радісним та хвилюючим дійством. Це було задоволення, подібно тому, яке повинна відчувати людина, що помирає від спраги, але яка знаходить колодязь, і знаючи, що вода отруйна, все ж таки п'є її. Я ніколи не зможу не кохати його. Він – усе моє життя. 2. Is it you, Jane? I can't see, but I must feel, or my heart will stop, and my mind will burst! Let me touch you, or I can't live! – Це ти, Джейн? Я не в змозі тебе побачити, але я повинен доторкнутися до тебе, або моє серце розіб'ється на шматочки. 3. Her heart melted within her when she looked into his deep, friendly eyes, and she shivered with delightful anguish when she considered his shining, russet hair: – Її серце мліло, коли вона дивилась в його глибокі, ласкаві очі. Вона тремтіла від солодкої муки, коли милувалася його блискучим каштановим волоссям [6].

В англійських прикладах вживаються словосполучення описового характеру, що чітко виражають стан людини, підкреслюючи її почуття через фізіологічний стан. Також існує підтекстова інформація, яку б українці ніколи не асоціювали з поняттям «любов». Наприклад, таке словосполучення як «friendly eyes», що використовується в останньому прикладі при описі кохання ніяк не корелюється із цим почуттям в українській свідомості. Для українців «дружній, дружба» – це не любов, а просто теплі стосунки. Слід зазначити, що розмежування чуттєвого та раціонального в англійській мові не таке полярне як в українській, тому широко використовуються для опису кохання такі слова, як to consider.

Іншим прикладом непрямого способу репрезентації концепту „Любов” в англійському художньому тексті є такий фрагмент: She adored sitting cuddled up to him with his arm round her waist, her face against his, and it was heaven when she could press her eager mouth against his rather thin lips. It was heavenly, when she told him how exquisite his nose was and how lovely his russet, curly hair, to feel his hold on her tighten a little and to see the tenderness in his eyes. – Вона дуже любила сидіти, притиснувшись до нього. Його рука обіймає її за талію. Було райською насолодою, коли Джейн могла проникнути своїм жадібним ротом до його тоненьких губ. Було солодко відчувати, коли вона казала Майклу, який витончений у нього ніс, яке чудове його каштанове кудряве волосся, як його рука міцно обіймає її за талію, бачити ніжність у його очах [6]. Такі індикатори, як she adored, cuddled, it was heaven, tender-

ness in his eyes описують почуття не називаючи його, але чітко дають розуміти читачеві про що йдеться мова у тексті.

Висновки. Отже, аналіз особливостей репрезентації концепту «Любов» у художніх текстах української та англійської мов засвідчили, що це поняття у двох народів має дещо різне значення, тому і засоби його мовної репрезентації розглядаються під різними кутами зору.

По-перше, уявлення англійців про любов має більш прагматичний та раціональний характер, а для українців це поняття асоціюється із чимось чуттєвим та величним. По-друге, концептуальна інформація у художніх текстах репрезентується двома способами: експліцитно та імпліцитно. Експліцитна інформація про любов подається в українському та англійському художньому текстах за преференцією емоційного і раціонального підходу відповідно. З огляду на те, що імплікація являє собою індивідуальне бачення закодованої інформації, англійці декодують поняття любов в художніх текстах з відтінком прагматичності, чіткості, раціоналізму, а для українців це безмежне, сильне почуття, яке потребує великої емоційності і асоціюється із чимось чистим та вічним. Тобто, в українських художніх текстах концепт «Любов» репрезентується за допомогою інформації, що більше розкриває емоційний, а не фізичний стан людини, яка кохає; підкреслює її самовідданість та безмежне почуття, надмірне захоплення та шанобливе ставлення.

Список літератури

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования : [монография] / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
3. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Маруся : [Електронний ресурс] / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – Режим доступу до ресурсу – http://www.velib.com/read_book/kvitka_osnovjanenko/marusja/
4. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Щира любов [Електронний ресурс] / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – Режим доступу до ресурсу: http://bookz.ru/authors/grigorii-kvitka-osnov_ankenko/6ira-lub_883/1-6ira-lub_883.html
5. Романова Т. В. О содержании понятия концептуальный анализ текста / Т. В. Романова // Функциональная лингвистика. Язык. Культура. Общество. – Симферополь : CLC, 2000. – С. 296–300.
6. Charlotte Bronte. Jane Eyre. – Moscow : Foreign Languages Publishing House, 1952. – 568 p.
7. Collins Cobuild English language dictionary. – Repr. – London; Glasgow : Collins, 1990. – XXIV, 1703 p.
8. Hornby A. S. and oth. The advanced learner's dictionary of current English. – London : Oxford Univ. Press, 1985. – 1527 p.

Сенная Л. Ю. Способы репрезентации концептуальных представлений о любви в английских и украинских художественных текстах / Л. Ю. Сенная // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2013. – Т. 26 (65), № 4, ч. 2. – С. 189–194.

В статье рассматриваются особенности репрезентации единиц для обозначения концепта «Любовь», определяются маркеры концепта и особенности их употребления в английском и украинском языках. Анализируются языковые средства, которые выполняют функцию текстовых индикаторов концепта «Любовь». Выявляются способы воспроизведения концептуальных представлений про любовь в художественных текстах английского и украинского языков, устанавливаются ассоциативные и логические связи синонимического ряда концепта. Приводятся примеры использования единиц для обозначения концепта «Любовь» в английском и украинском языках.

Ключевые слова: концепт, языковое сознание, індикатор, підтекстова інформація, імплікація, експлікація .

Sinna L. Yu. The peculiarities of conceptual representation about love in the English and Ukrainian fiction / L. Yu. Sinna // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2013. – Vol. 26 (65), No 4, part 2. – P. 189–194.

The article highlights the peculiarities of language units' representation of the concept "Love". It is determined the indicators of love and their specific usage in the English and Ukrainian languages. It gives the analysis of the language means, which are the textual indicators of the concept "Love". The focus is on the ways of conceptual representation about love in the English and Ukrainian fiction. It is set up the associative and logical connections of the concept synonyms. It is given the examples of language units' usage in the English and Ukrainian fiction.

Key words: concept, language consciousness, indicator, concealed information, implication, explication.

Поступила в редакцію 21.11.2013 г.